

ARON bvba
Archeologisch Projectbureau

RAPPORT 217

Archeologische prospectie met ingreep in de bodem
aan de Cottalaan te Tongeren

Onderzoek uitgevoerd in opdracht van Tempa Invest NV.

Elke Wesemael en Maxim Hoebreckx
2014

Opgraving ☐		Prospectie ☒	
Vergunningsnummer:	2014/277		
Naam aanvrager:	Elke Wesemael		
Naam site:	Tongeren, Cottalaan		

Colofon

ARON rapport 217 – Archeologisch vooronderzoek aan de Cottalaan te Tongeren. Onderzoek uitgevoerd in opdracht van Tempa Invest nv.

Opdrachtgever: Tempa Invest NV

Projectleiding: Elke Wesemael

Uitvoering veldwerk: Elke Wesemael, Maxim Hoebreckx, Joris Steegmans

Auteurs: Elke Wesemael, Maxim Hoebreckx

Bijdragen: /

Foto's en tekeningen: ARON bvba (tenzij anders vermeld)

Wettelijk depot: D/2014/12.651/21

*Op de teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Gelieve ons de wens om gebruik te maken van de teksten of illustraties schriftelijk over te maken op info@aron-online.be
Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van ARON bvba mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, bewerkt, en/of openbaar gemaakt door middel van web-publicatie, druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook.*

ARON bvba
Archeologisch Projectbureau
Diesterstraat 44, bus 201
3800 Sint-Truiden
www.aron-online.be
info@aron-online.be
tel/fax: 011/72.37.95

© ARON bvba, Archeologisch projectbureau, 2014

ARON-RAPPORT 217

ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIE MET INGREEP IN DE BODEM AAN DE COTTALAAN TE TONGEREN

ONDERZOEK UITGEVOERD IN OPDRACHT VAN TEMPA INVEST NV

Elke Wesemael en Maxim Hoebreckx

Sint-Truiden
2015

Inhoudstafel

Inleiding	1
1. Het onderzoeksgebied.....	1
1.1 Algemene situering.....	1
1.2 Historische achtergrond.....	2
1.2.1 Beknopte historiek van Tongeren.....	2
1.2.2 Beknopte historiek van het onderzoeksgebied.....	5
1.3 Eerder archeologisch onderzoek.....	6
2. Het archeologisch onderzoek.....	6
2.1 Doelstelling.....	6
2.2 Verloop.....	7
2.3 Methodiek.....	7
3. Onderzoeksresultaten.....	8
3.1 Bodemopbouw.....	8
3.2 Gaafheid van het terrein.....	8
3.3 De archeologische sporen.....	9
3.4 De archeologische vondsten.....	14
Conclusie en aanbevelingen.....	17

Bijlagen

- Bijlage 1: Administratieve gegevens
- Bijlage 2: Lijst met afkortingen
- Bijlage 3: Tijdstabel
- Bijlage 4: Fotolijst
- Bijlage 5: Sporenlijst
- Bijlage 6: Vondstenlijst
- Bijlage 7: Overzichtsplan A3
- Bijlage 8: Profielen
- Bijlage 9: Coupes
- Bijlage 10: Vergunningen

Inleiding

Naar aanleiding van de bouw van een nieuwbouw met ondergrondse parkeergarage op de hoek van de Cottalaan en de Koninksemsteenweg achtte het *Agentschap Onroerend Erfgoed* een prospectie met ingreep in de bodem noodzakelijk. Bij dit vooronderzoek werd een Romeinse omwallingsgracht aangetroffen. Aangezien er geen verdere archeologische sporen werden aangetroffen werd besloten om deze onmiddellijk aansluitend aan het vooronderzoek door middel van een kijkvenster verder te onderzoeken.

Afb .1: Kaart van België met aanduiding van het onderzoeksgebied. (Bron: NGI 2001).

1. Het onderzoeksgebied

1. 1. Algemene situering

Het onderzoeksgebied situeert zich ten zuidwesten van het huidige stadscentrum van Tongeren op de kruising van de Koninksemsteenweg en de Cottalaan. Het terrein, met kadastrale referentie afdeling 1, sectie D, percelen 202s4, 202p4, 202z4, 202y4, 202h3, 202v4, 202k3, 202n4, 202x4, beslaat een oppervlakte van ca. 0,25 ha. Aan de zuidwestelijke zijde wordt het begrensd door bebouwing, aan de zuidoostelijke zijde door de Koninksemsteenweg en aan de noordoostzijde door de Cottalaan (Afb. 2).

Het terrein bevindt zich op een hoogte van ca. 94 m TAW. Er is eveneens een zichtbaar hoogteverschil vast te stellen tussen het terrein en het omliggende gebied aan de noordzijde dat te wijten is aan recente activiteiten op het terrein (zie beneden).

Afb. 2: Orthofoto met aanduiding van het onderzoeksterrein (Bron: Geopunt. Schaal 1:2860)

Afb. 3: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksterrein (Bron: geopunt. Schaal: 1:5721)

Op de bodemkaart (Afb. 3) staat het gebied aangegeven als bebouwde zone (OB, grijs). De zone werd dan ook tot kort voor de start van het onderzoek bezet door woningen aan de zijde van de Koninksemsteenweg. Deze werden gesloopt bij het bouwrijp maken van het perceel. De aangrenzende zone in het westen wordt aangeduid als verstoord door leemwinning (OE, geruit). De topografie van het terrein en het bodemprofiel toont dat dergelijke ontginning ook hier plaatsgevonden heeft (zie beneden). Dit kan gerelateerd worden aan de op het terrein gesitueerde baksteenproductie in meerdere grote veldovens.

Verder naar het zuidwesten treffen we droge of natte leembodems aan. Deze bodems zijn kenmerkend voor de regio. Het betreft vooral begraven bodems met of zonder profielontwikkeling

1.2 Historische achtergrond

1.2.1 Beknorte historiek van Tongeren

Ten tijde van *Caesar* wordt de streek rond Tongeren bewoond door een Keltische stam; de *Eburones*. In zijn '*Commentarii de Bello Gallico*' vertelt *Caesar* over een nederlaag van zijn troepen nabij *Atuatuca* in 54 v. Chr. Het XIVe legioen, onder leiding van *Sabinus* en *Cotta*, zou zijn verslagen door de *Eburones* onder leiding van *Ambiorix* en *Catuvolcus*. Lange tijd werd gedebatteerd of het *Atuatuca* van *Caesar*, gelegen ongeveer in het midden van het gebied der *Eburones*, dezelfde plek was als het *Atuatuca Tungrorum*, het huidige Tongeren, uit de Keizertijd. Tegenwoordig wordt aangenomen dat dit niet het geval is.

In 51 v. Chr. richt *Caesar*, na wraaktochten door het gebied, de provincie Gallië in, waardoor alle Keltische stammen in het gebied gaan deel uitmaken van het *Imperium Romanum*.

In 40 v. Chr. wordt de provincie toegewezen aan *Octavianus*, de latere keizer *Augustus*. De nieuwe Provincie *Gallia Belgica* wordt ingedeeld in een aantal *civitates*, waaronder de *Civitas Tungrorum* met als hoofdstad *Atuatuca Tungrorum*, het huidige Tongeren. Omstreeks 17 v. Chr. zijn in het gebied militaire troepen gestationeerd om de steden in te richten. De grote aantrekkingskracht van de troepen op de lokale bevolking maakt dat Tongeren stilaan evolueert naar een echte nederzetting. Een aarden wal met palissade en spitsgracht wordt aangelegd rondom de huizen in hout en leem die geschikt waren volgens het militaire dambordpatroon.

Reeds ten tijde van *Claudius* wordt het wegennet aangepast, krijgen de straten een eerste kiezellaag en zou te Tongeren een *forum* worden aangelegd.

In 69/70 slaat het noodlot echter toe: de stad wordt verwoest tijdens een opstand van de Bataven onder leiding van *Julius Civilis*. Hiervan getuigen de puinlagen die, tijdens opgravingen, zo goed als overal in de stad worden teruggevonden.

Met *Vespasianus* breekt dan opnieuw een periode van rust aan en wordt de oude stadskern uitgebreid. Thermen, magazijnen en heiligdommen worden gebouwd en een aquaduct voorziet de stad van het nodige water. Als gevolg van een wijziging in de organisatie van de provincies door *Domitianus*, behoort de *Civitates Tungrorum* vanaf het einde van de eerste eeuw n. Chr. tot het grondgebied van de provincie *Germania Inferior*.

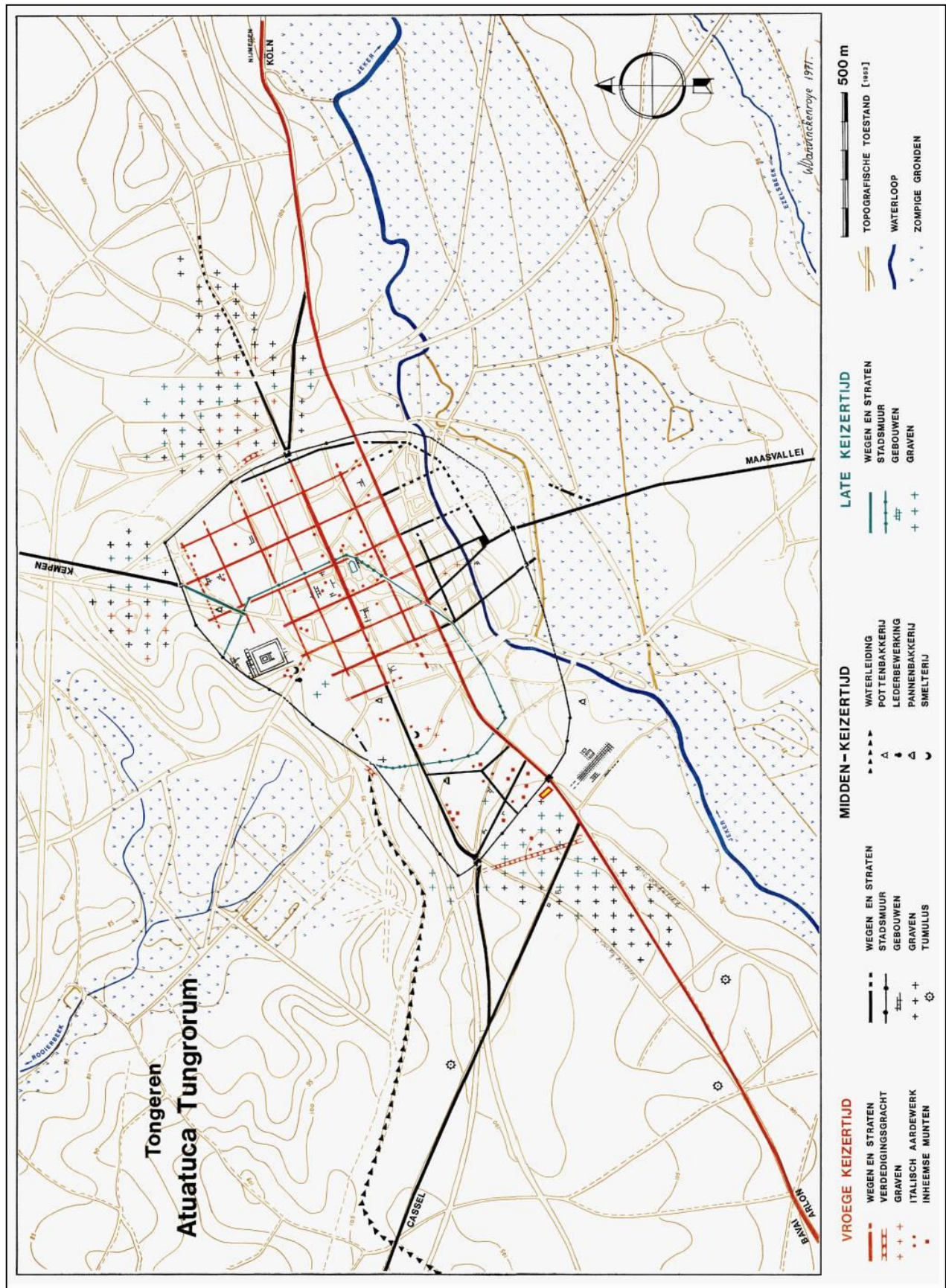
Atuatuca Tungrorum staat mee in voor de bevoorrading van de troepen aan de Rijn. Stilaan verkrijgt de stad het statuut van *municipium* en wordt de eerste stenen omwalling (tweede eeuw) opgetrokken. Wanneer Germaanse groepen van over de Rijn op zoek gaan naar een nieuwe thuis in het Romeinse Rijk wordt Tongeren voor de tweede maal verwoest (275-276 n. Chr.). Langzaam aan wordt opnieuw leven in de stad geblazen, maar op een beperkte schaal. Een nieuwe, kortere stenen omwalling wordt in de vierde eeuw omheen de stad aangelegd en anders dan voorheen kent deze nu een echte verdedigingsfunctie. Enkele Germaanse graven met een militair karakter leren ons dat de stad nu ook bewoond werd door mensen afkomstig van over de Rijn die ingezet werden in het Romeinse leger.

Met *Diocletianus* volgt alweer een nieuwe administratieve reorganisatie waarbij de oude provincies ingedeeld worden in *dioceses*. De provincie *Germania Inferior*, toen reeds herdoopt als *Germania secunda*, wordt ingedeeld bij de *diocesis Gallia*. Dat het christelijk geloof omtrent deze tijd zijn intrede doet in de stad wordt aangetoond door de christelijke graven die werden aangetroffen in het noordoost grafveld en onder de basiliek. De stad kent ook het statuut van bisschopszetel met de aanwezigheid van Sint-Servatius, de bisschop van de Tungri.

In de 5de eeuw n. Chr. verliest *Atuatuca Tungrorum* zijn positie van administratief en militair centrum aan Maastricht. Welke rol Tongeren heeft gespeeld in de vroege Middeleeuwen is, spijs en enkele zeldzame vondsten uit de Merovingische periode (vijfde - zevende eeuw), niet duidelijk. Het is pas in de daaropvolgende Karolingische tijd dat de stad opnieuw in het licht van de historie treedt met de bouw van een nieuwe kerk en de stichting van een kapittel van kanunniken. Dat alles gebeurde steeds op de plaats van de huidige O.L.V.-kerk in wier omgeving ook de Sint-Maternuskapel en het oude bisschopshuis hadden gestaan. Het centrum van deze kerkelijke aanhorigheden (*monasterium*), eertijds omgeven door een primitieve omheining, zou de kern vormen van de latere stadsontwikkeling. Na afbraak van de Romaanse munsterkerk en de heropbouw van de thans nog bestaande kloostergang, werd in de eerste helft van de 13de eeuw aangevangen met de bouw van de huidige Onze-Lieve-Vrouwebasiliek in Gotische stijl. Vanaf die tijd ontstonden rondom het oude stadscentrum nieuwe handelswijken, verzorgingstehuizen en ambachtelijke kwartieren, die na de aanleg van de 13de eeuwse stadsomwalling uitgebreid werden met verschillende kloosters, enkele parochiekerkjes en een begijnhof.

Tongeren, een van de gegoede steden van het Luikerland, werd in 1677 bijna volledig platgebrand door de troepen van Lodewijk XIV, waarna de stad slechts moeizaam herstelde. Het is pas na 1830 dat er van een werkelijke heropleving kan gesproken worden.

Afb. 4: Kaart van Romeins Tongeren met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood vlak). (Bron: Vanvinckenroye, W. 1971)

1.2.2 Beknopte geschiedenis van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied situeert zich vlak ten zuidwesten van de 2e eeuwse stadsomwalling van het Romeinse Tongeren, en ligt met de zuidzijde tegen de Romeinse hoofdweg doorheen de stad, de weg Bavay-Keulen. De omwalling had in de tweede eeuw een omtrek van ca. 4,5 km en was voorzien van één tot drie V-vormige grachten. Ter hoogte van de invalswegen waren poorten geïnstalleerd, die begrensd werden door rechthoekige torens. De muur was opgebouwd uit een droge steenslagfundering. Hierop werd een kern van ruwe silex met mortel geconstrueerd met daartegen een parament van silex- en zandsteenblokken in regelmatig verband. Op regelmatige afstand waren torens ingevoegd met een diameter van ca. 9m.¹ Over de exacte periode van aanleg van deze verdedigingsconstructie bestaat nog steeds onenigheid. Waar vroeger werd aangenomen dat de voornaamste bouwphase zich in de eerste helft van de 2e eeuw bevond wijzen recentere vondsten dat de aanleg eerder in de tweede helft van de 2e eeuw heeft plaatsgevonden.²

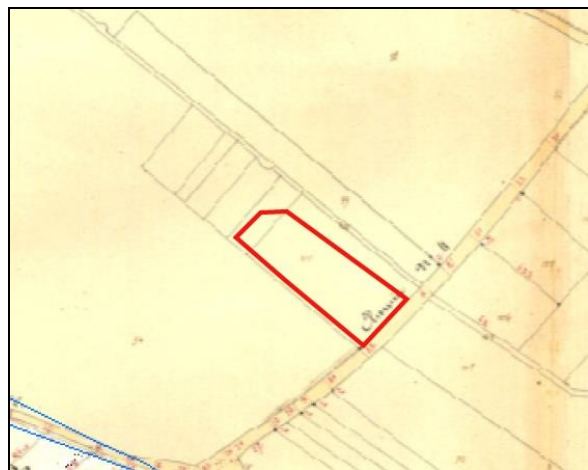
Het onderzoeksterrein zelf bevindt zich in de zone van de omwallinggrachten die parallel liepen met de muur. Verder bevindt een van de stadspoorten, deze op de weg Bavay-Keulen, zich in de directe omgeving van de site (Afb. 4).

Op de Ferrariskaart (1771 - 1778) (Afb. 5) is het onderzoeksterrein aangeduid als landbouwgrond met wat bebouwing in de directe omgeving. De tweede-eeuwse omwalling en de huidige Koninksemsteenweg zijn eveneens aangegeven op de kaart.

De latere Vandermaelenkaart (1846-1854) (Afb. 7) geeft een gelijkaardig beeld. Hier is er eveneens geen sprake van bebouwing op het onderzoeksterrein. Ook hier is de Romeinse stadsmuur duidelijk aangegeven. Dit sluit aan bij wat we zien op de contemporaine Atlas der buurtwegen (1841) (Afb. 6).

Afb. 5: Ferrariskaart (Bron: Geopunt)

Afb. 6: Atlas der buurtwegen

Afb. 7: Vandermaelenkaart (Bron: Geopunt; Schaal 1 : 5 721)

¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/27236>

² Vanderhoeven et al, Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Driekruisenstraat te Tongeren (prov. Limburg). Eindverslag 2005, p. 87.

1.3 Eerder archeologisch onderzoek.

Het onderzoeksterrein ligt zoals eerder vermeld werd in de zone van het zuidwestelijk grafveld. Hier is al sinds de 19^e eeuw opgegraven (weliswaar niet altijd even grondig), maar een grootschalig onderzoek volgde pas in de jaren 60-70, met de aanleg van de woonwijk Paspoel. Van belang voor het hier besproken onderzoeksterrein is de 'paspoel I', waar naast een deel van het grafveld ook de grachtenstructuur verbonden aan de tweede eeuwse stadsmuur werd aangesneden (CAI 50415).³

Aan de overkant van de Koninksemsteenweg werd bij de aanleg van de daar gelegen atheneumschool een concentratie Romeins aardewerk en bouw materiaal aangetroffen (CAI 52913). Ten zuiden hiervan werd in de jaren 70 eveneens een *horreum*⁴ opgegraven (CAI 700430).

2. Het archeologisch onderzoek

2.1 Doelstelling

Doel van de prospectie met ingreep in de bodem is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om in situ behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen).

- Welke zijn de waargenomen horizonten, beschrijving + duiding?
- Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?
- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Zijn de verdedigingsgrachten aanwezig op dit perceel en zo ja wat is hun omvang en diepte?
- Wat zijn de aanbevelingen voor opgraving en het bijhorende natuurwetenschappelijk onderzoek van deze grachtcontexten?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten? Zo ja;
  - Hoeveel niveaus zijn er te onderscheiden?
  - Wat is de omvang?
  - Komen er oversnijdingen voor?
  - Wat is het, geschatte, aantal individuen?
- Kunnen de sporen gelinkt worden aan nabijgelegen archeologisch vindplaatsen? (Met name de muur en de recent vastgestelde Romeinse wegen)
- Zijn er ook sporen van andere periodes op deze percelen (met name Middeleeuwse activiteiten en/of leemontginningen)?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud *in situ*)?

³ Mertens, 1963/1964

⁴ Een *horreum* is een Romeins pakhuis, meestal gebruikt voor de opslag van graan of wijn.
(<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/thesaurus/typologie/1275>)

- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:
  1. Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
  2. Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

2.2 Verloop

De opgraving werd uitgevoerd in opdracht van *Tempa Invest NV*. De vergunningen voor dit project werden aangevraagd op naam van *Elke Wesemael* (ARON BVBA). Deze documenten werden afgeleverd op 10 juli 2014 onder dossiernummer 2014/277. De opgraving startte op 17 juli 2014 en werd beëindigd op 24 juli 2014. Het project werd uitgevoerd door *Elke Wesemael*, *Maxim Hoebreckx* en *Joris Steegmans*. Op 22 en 23 juli werden eveneens twee arbeiders ingezet op het couperen van de gracht. De graafwerken werden uitgevoerd door *Hertigers BVBA*. De aangelegde sleuven en coupes werden digitaal ingemeten met een *GPRS*.

Initieel werden de sleuven aangelegd en de aanwezige sporen geregistreerd. Toen vastgesteld werd dat het aantal archeologisch relevante sporen beperkt was tot de aangetroffen omwallingsgracht werd in overleg met de erfgoedconsulent besloten om een klein vervolgonderzoek in te voegen waarbij de gracht op meerdere plaatsen gecoupeerd werd en doorzocht op roerende *archaeologica*. Tijdens het onderzoek werd de site bezocht door de erfgoedconsulente van het *Agentschap Onroerend Erfgoed* (*Ingrid Vanderhoydonck*) en de stadsarcheoloog van de stad Tongeren (*Hadewych Vanrechem*). De opdrachtgever *Tempa Invest nv* werd via telefonisch overleg op de hoogte gehouden van het verloop van het onderzoek. Op 22 juli werd de site eveneens bezocht door amateurarcheoloog *J. Box*.

2.3 Methodiek

In het totaal werden zes sleuven aangelegd met behulp van een kraan waarvan de bakbreedte minstens 2m bedraagt. Deze aanleg werd begeleid door een archeoloog. Vijf sleuven werden in een NO-ZW-oriëntatie aangelegd. De zesde werd hier dwars op geplaatst. Deze methode werd verkozen om eventuele restanten van de omwallingsgracht met zekerheid te kunnen vaststellen. In de sleuven waar de ondergrond niet verstoord was werd het profiel geregistreerd.

Nadat deze restanten ook daadwerkelijk werden vastgesteld werd de dwarse sleuf verder uitgebreid om zo de gehele omwallingsgracht bloot te leggen. Deze werd vervolgens opgeschaafd, geregistreerd en gecoupeerd op vijf locaties. Hierbij werden ook luchtfoto's gemaakt om de relaties tussen muur, weg en gracht te illustreren. Dit werd uitgevoerd door *M. Van Mil* (HcCreate). In coupe 2 werd een pollenstaal genomen. Bij het uitgraven van diezelfde coupe werd een skelet aangetroffen dat in situ bewaard was. Deze werd blootgelegd, gefotografeerd, beschreven en getekend. Hierna werd het botmateriaal ingezameld.

Ten slotte werd de omwallingsgracht onderzocht. Hierbij hebben we het stuk tussen C3 en C4 met handmatig uitgehaald bij wijze van bemonstering. Toen bleek dat het de hoeveelheid materiaal in de gracht erg beperkt was werd besloten om de rest machinaal uit te halen onder begeleiding van een archeoloog.

Tijdens de verwerking, in de kantoren van *ARON bvba*, werden de sporen-, foto-, monster- en vondstenlijsten gedigitaliseerd⁵ in *MS Access 2010*. De originele opmetingsplannen werden overgezet in *AutoCAD 2011*, en waar nodig, herwerkt. De coupetekeningen werden gescand en nadien overtrokken in *AutoCAD 2011*. Verder werden overzichts-, detail- en coupeplannen gemaakt. De overzichtsplannen⁶ zijn gemaakt op schaal 1/50ste, de coupeplannen op schaal 1/20^{ste}⁷. Het materiaal werd gewassen en gedroogd, en bestaat uit een menselijk skelet en enkele scherven Romeins aardewerk.

⁵ Zie bijlage: Sporenlijst, vondstenlijst, fotolijst

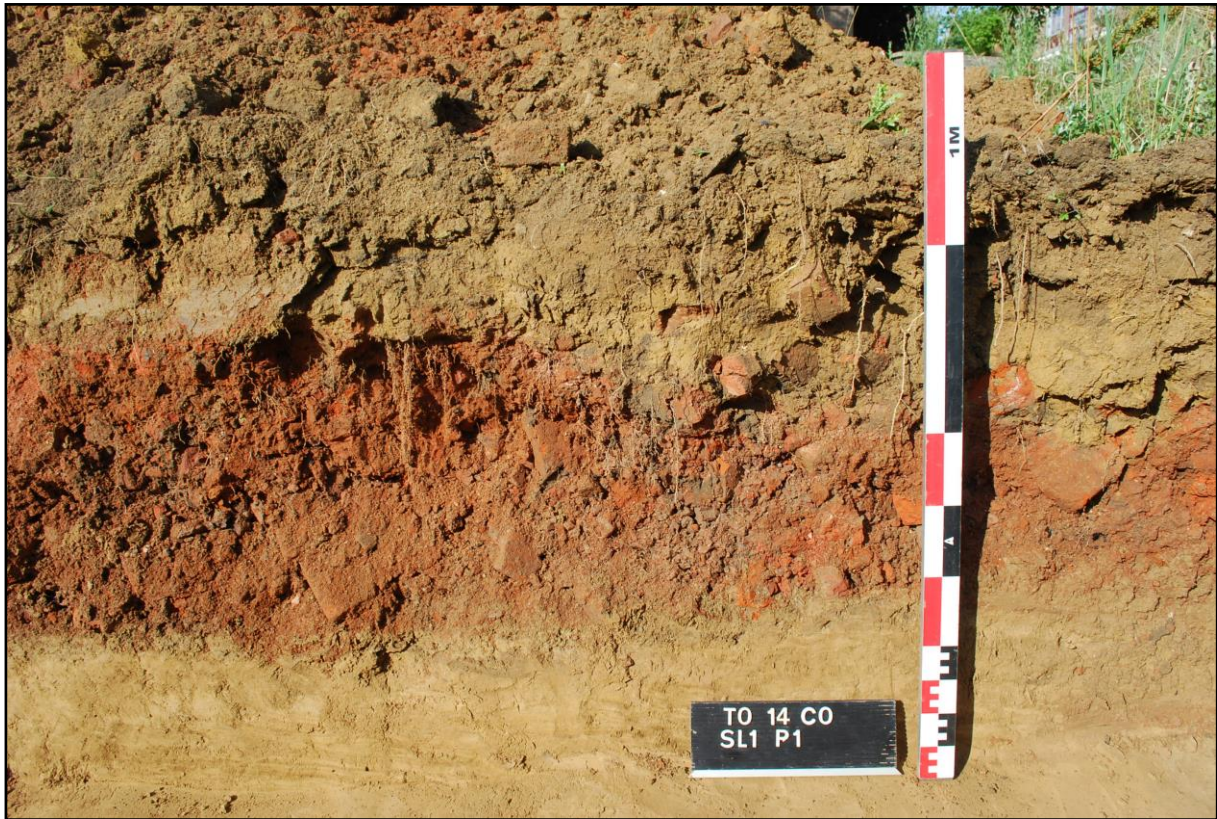
⁶ Zie bijlage: Overzichtsplan

⁷ Zie bijlage : Coupes

3. Onderzoeksresultaten

3.1 Bodemopbouw

Afb. 8: Profiel 1, Sleuf 1. Bodemopbouw. Moederbodem met hierop een puinpakket.

Al van voor de aanvang van de opgraving was er een sterk vermoeden dat het te onderzoeken gebied deels verstoord was door bebouwing en leemontginning. Dit vermoeden werd bevestigd bij de aanleg van de sleuven. Over het gehele terrein werd een puinpakket vastgesteld met hieronder een C-horizont, wat aangeeft dat het terrein werd afgegraven. Dit pakket (S 4) van wisselende dikte kon opgedeeld worden in twee lagen. Het onderste betreft een heterogene laag die voornamelijk uit verbrande leem en baksteenresten bestond. Hierop lag een leempakket vermengd met puin. De oorsprong van dit puinpakket is vrij recent en heeft te maken met leemwinningsactiviteiten, baksteenproductie en latere nivellering van het terrein (Afb. 8). In de sleuven 5 en 6 en het zuidelijke deel van SL 1 werd enkel verstoring aangetroffen die te relateren is aan de aanwezigheid van woningen aan de Koninksemsteenweg.

3.2 Gaafheid van het terrein

Zoals hierboven al besproken is het terrein metersdiep aangetast door eerder recente menselijke activiteit, zowel in de vorm van bouwwerken als door leemwinning (afb. 8). Dit heeft tot gevolg dat enkel de archeologische sporen van een aanzienlijke diepte bewaard zijn gebleven. Voorafgaand aan het archeologisch onderzoek werd het terrein gesaneerd.

Afb. 9: Zicht op het terrein voorafgaand aan de aanleg van de proefsleuven.

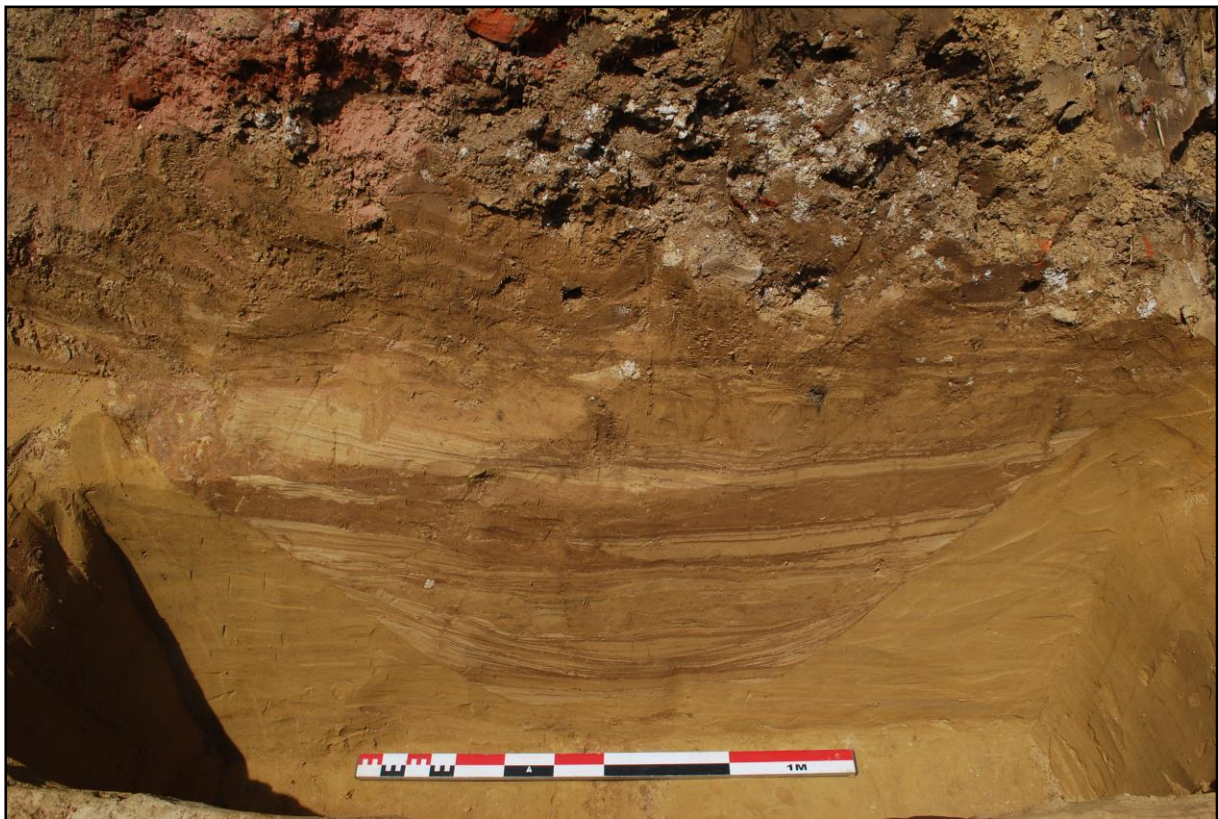
Hierbij werd een groot deel van het met baksteenpuin aangehoogde gebied reeds afgegraven. De met puin vervuilde grond werd op drie hoge puinbergen op het terrein verzameld (Afb. 9). De proefsleuven werden tussen deze puinhopen aangelegd.

3.3 De archeologische sporen

Vanwege de aard van het terrein (zie boven) werden maar enkele archeologisch waardevolle resten van sporen aangetroffen.

Het voornaamste spoor betreft de hierboven al vermelde omwallingsgracht, parallel met de tweede eeuwse stadsmuur (Af. 11-12-12bis). Deze spitsgracht die over het gehele onverstoorde deel van het terrein werd waargenomen was nog ca. twee meter breed en 70 cm diep.

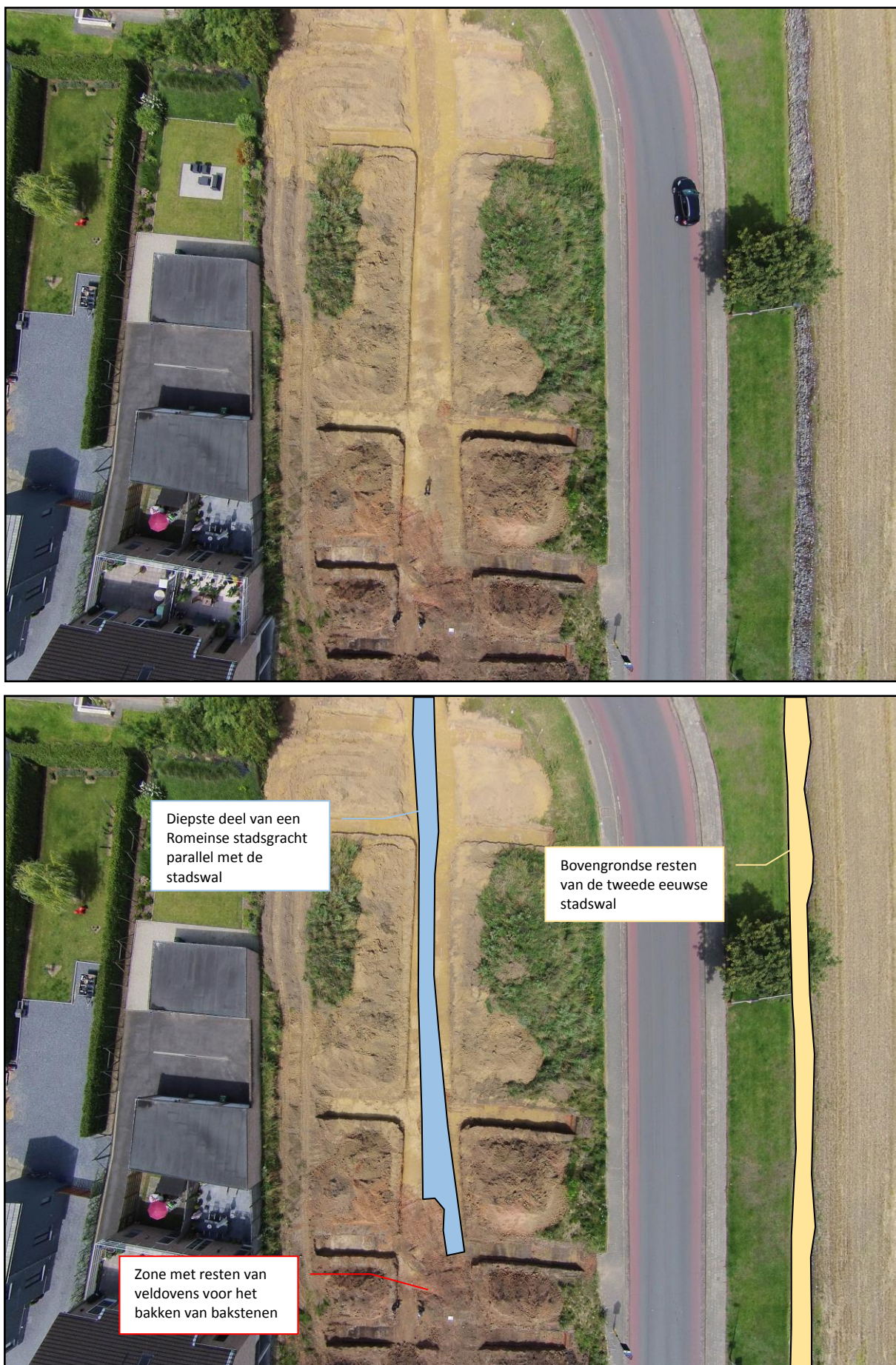
Deze van oorsprong minstens twee keer zo brede gracht, werd samen met de leem op het terrein afgegraven (leemwinning) tot slechts het onderste deel van de gevulde gracht nog aanwezig was. De vulling van de gracht bestond uit een groot aantal wit tot bruin gekleurde inspoellaagjes (Afb. 10). Hierin werd nauwelijks vondstmateriaal aangetroffen. In C1 kon nog een restant van de hierop liggende laag waargenomen worden, het betreft een donkerbruine opvullingspakket met dakpan- en mortelresten. In coupes 4, 5 en 6 kon eveneens een bruingrijze laag op de bodem van de gracht vastgesteld worden waarin enkele dakpan- en mortelfragmenten aangetroffen werden. Deze was duidelijk te onderscheiden van de invloeilaagjes en is te interpreteren als grond en puin die tijdens of snel na de aanleg van de gracht hierin terecht is gekomen.

Afb. 10: De spitsgracht zoals waargenomen in coupe 1. De vulling van de gracht bestond uit een groot aantal wit tot bruin gekleurde inspoellaagjes. Hierin werd nauwelijks vondstmateriaal aangetroffen. In C1 kon nog een restant van de hierop liggende laag waargenomen worden, het betreft een donkerbruine opvullingspakket met dakpan- en mortelresten.

Afb. 11-12: de proefsleuven met de gracht, de Cottalaan, en de stadsmuur op een luchtbeeld.

Afb. 12 bis: Detail van de gracht op een luchtbeeld, rechts de Cottalaan.

Afb. 13: Samenvattend plan door W. Vanvinckenroye, met alle op dat moment bekende informatie over de muur, poorten, wegen en grachten aan de zuidwest zijde van de stad. (Vanvinckenroye, 1985, p. 49)

Zoals eerder al vermeld werden de omwallingsgrachten in deze zone van de stad eerder al geobserveerd bij de opgravingen op de Paspoel-site door W. Vanvinckenroye (voor het *Provinciaal Gallo-Romeins Museum Tongeren*). De opmetingen die toen gedaan werden, laten ons toe om te determineren om welke omwallinggracht het precies gaat. Afgaande op de afmetingen genomen door W. Vinckenroye gaat het om de gracht die het verst van de muur verwijderd was (Af. 13). Deze werd vastgesteld op 33m van de muur en was 9m breed en 5m diep.⁸ Rekening houdende met het hoogteverschil betekent dit dat deze mooi aansluit bij de omwallingsgracht op ons onderzoeksterrein, die tussen de 34 en 35m van de muur lag. Afgaande op deze afmetingen kunnen we eveneens concluderen dat het nu afgegraven terrein minstens 4 m dieper ligt dan het voormalige Romeinse loopvlak.

Naast deze gracht werd in coupes 5 en 6 een lichtgrijze laag (S2) vastgesteld die niet duidelijk af te lijnen was in het vlak en doorsneden werd door de omwallinggracht. De spitsporen en bijmenging van houtskoolspikkels en steentjes toonde aan dat het geen natuurlijke bodemontwikkeling betrof. Het betreft hier een leemwinningskuil die te dateren is van voor de aanleg van de omwallingsgracht (Afb.14). Het moet om een leemwinningskuil van aanzienlijke diepte gegaan hebben, gezien de bodem zich bevindt ter hoogte van de bodem van de spitsgracht, en het hieruit volgende grote niveauverschil met het voormalige looppniveau.

Afb. 14: Coupe 5, onder de gracht bevindt zich de bodem van een oudere leemwinningskuil.

Een aanzienlijk jonger spoor betreft grote veldoven (S3) opgevuld met baksteenfragmenten. Een aangetroffen muntje plaatst de veldoven in het begin van de 20^e eeuw. Deze was aangrenzend aan de door bebouwing verstoorte zone in het zuiden, waardoor de eigenlijke afmetingen niet vast te stellen waren.

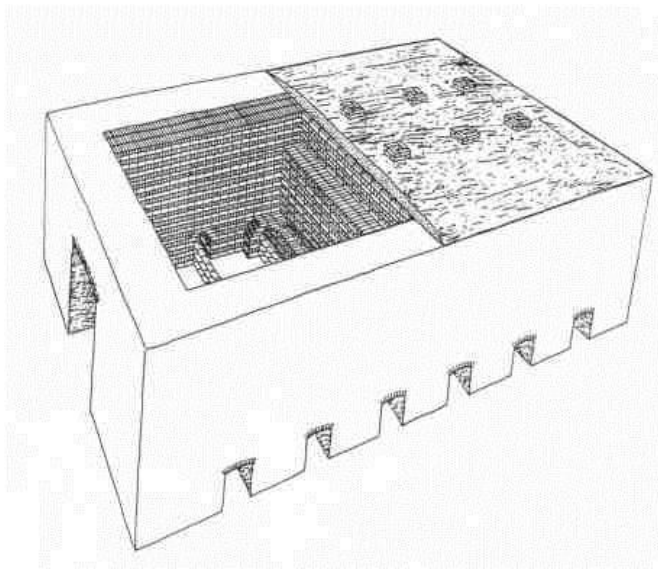
Een veldoven voor baksteen had vier dikke muren die de oveninhoud goed van de lucht afsloten (Afb. 15-16). Het grondplan is meestal langwerpig, rechthoekig. De lange zijden zijn voorzien van openingen die aansluiten op de stookgangen zodat het vuur gevoed kan worden. De korte zijden worden open gehouden om de oven te kunnen vullen en leeghalen. Tijdens het stoken worden deze openingen dichtgemaakt.

⁸ VANVINCKENROYE W. (1985) *Tongeren Romeinse Stad*, Tongeren, p. 49.

De stenen die gebruikt werden voor de constructie van de veldoven, werden niet altijd van te voren gebakken omdat ze tijdens het gebruik vanzelf hard worden⁹.

Van het projectgebied is geweten dat het ooit deel uit maakte van een leemgroeve van de familie 'Vanderrijs' (later Nelissen) en dat het na het branden van bakstenen gedeeltelijk opnieuw werd aangevuld met bakstenen en gruis van misbaksels en afval van de ovens. W. Vanvinckenroye deed deze vaststellingen bij de aanleg van de Cottalaan en de Necropolisstraat, en bij de bouw van de meest oostelijke gebouwen aan deze straat. Ook in de bouwput van de kerk van Paspoel was nog baksteengruis te zien¹⁰.

Afb. 15-16: Schematische opbouw van een veldoven voor baksteenbakkerij, en een begin 20ste eeuwse foto van het vullen van een veldoven (Bron: <http://www.tichelwoark.nl/veldoven.html> en <http://www.archeologie-apeldoorn.nl/werking%20veldoven.htm>).

⁹ <http://www.archeologie-apeldoorn.nl/werking%20veldoven.htm>

¹⁰ Met dank aan J. Box, Tongeren. Jan.box@live.be

3.4 De archeologische vondsten

Zoals eerder al vermeld werd er weinig vondstmateriaal aangetroffen in de onderste lagen van de omwallinggracht. De vulling bestaat uit een opeenstapeling van dunnen kleiige inspoelingslaagjes die door inlopend regenwater werden afgezet. Aan de dikte van dit pakket is af te lezen dat de bodem van de gracht over een zeer lange periode werd opgevuld. Er konden in de vulling nergens sporen herkend worden die er op kunnen wijzen dat de gracht nog een of meerdere keren opnieuw werd uitgediept na de oorspronkelijke aanleg. Vermoedelijk werd de gracht dus na de aanleg –althans op deze plaats- niet meer opnieuw uitgediept.

Bij het couperen van de gracht werd op een in situ bewaard skelet gestoten (*Afb. 17-18-19*). Door het couperen konden de voeten en onderbenen niet in situ geregistreerd worden. Eveneens was de schedel afwezig op wat kleine fragmenten na. Het lichaam is op de rug gelegen met de benen gestrekt en de handen gekruist over het bekken. Er werden verder geen vondsten gedaan in de directe omgeving van het lichaam. Een snelle observatie van het botmateriaal bracht geen uitgesproken onregelmatigheden of sporen van trauma aan het licht, al is het niet uitgesloten dat fysisch antropologisch onderzoek hier meer informatie over zou kunnen bieden.

Er werden geen sporen van begraving aangetroffen wat doet vermoeden dat het lichaam in de gracht zelf is neergelegd op het moment dat deze tot op dat niveau opgevuld was. Het lichaam lag tegen de westelijke wand van de gracht op 70 cm van de bodem en lag met de rechter schouder en ribben hoger, tegen de schuine flank van de gracht omhoog gedraaid.

Deze situatie is opvallend en roept een aantal vragen op rond de omstandigheden in dewelke het lichaam in deze context is terecht gekomen. Zo lijkt de positie van het lichaam, met de polsen over mekaar, te insinueren dat de polsen vastgebonden of in stof gewikkeld moeten zijn geweest. Er is ook geen eenduidige verklaring voor de afwezigheid van het hoofd. Aangezien er wel nog fragmenten terug te vinden waren in een verstoring net ten noordwesten van het skelet, kan het om een latere verstoring door het uitgraven van de leemgroeve gaan.

Inhumaties uit de Romeinse periode zijn in Tongeren voornamelijk bekend vanop de grafvelden buiten de stadskern, en na de aanleg van de muur, van buiten de stadmuur. Het skelet in de stadsgracht is duidelijk afwijkend van een reguliere begraving van een overledene.

Afb. 17-18-19. Skelet in situ, aangetroffen in de spitsgracht. Van het profiel van de gracht, die op deze locatie goed bewaard was, werd een pollenstaal genomen.

Naar aanleiding van deze vondst werd door de heer J. Box een uitgebreid overzicht van het voorkomen van Romeinse 'geïsoleerde begravingen' te Tongeren opgesteld¹¹. Samenvattend kunnen we onze vondst plaatsen tussen de volgende oudere vondsten:

- 1) Vondst van een skelet in een leemwinningskuil onder tweede-eeuwse stadsmuur aan de Cottalaan (J. Box, P. Jadoulle, Restauratiewerken stadsmuur 1976).
- 2) Vondst van drie losse schedels in een kuil op het vroegere voetbalveld van F.C. Patria tussen de Romeinse Kassei, Paspoelstraat en de Herenweg. (W. Vanvinckenroye, J. Box, P. Jadoulle, jaren '70).
- 3) Vondst van zeven menselijke skeletten (en een paardenskelet) in een waterput tussen de Sabinuslaan, de Linderstraat en de Koninksemsteenweg bij de bouw van de wijksschool (Nationale opgravingsdienst o.l.v. J. Mertens en PGRM o.l.v. W. Vanvinckenroye, 1967-1972).

¹¹ Deze paper is digitaal verkrijgbaar bij de heer J. Box, jan.box@live.be

- 4) Vondst van een cluster van twaalf afwijkende begravingen (ongebruikelijke lichaamshoudingen, ondiepe en onzorgvuldige graven) in het zuidwestgrafveld bij de aanleg van wijk Paspoel II in de wegbedding van de Thijslaan en sleuven voor nutsleidingen (W. Vanvinckenroye, J. Box, P. Jadoulle, 1974-1976).
- 5) Vondst van een skelet onder een Romeinse straat bij de opgraving van het vroegere busstation tussen de Elfde Novemberwal en de Sacramentstraat (fase 1, ADC ArcheoProjecten, 2007).
- 6) Vondst van een cluster van ongewone deposities van vijftien individuen bij de bouw van de sporthal van het VIIO aan de Beukenbergweg-Legioenenlaan (ADC ArcheoProjecten, 2013).
- 7) Vondst van het skelet van een voldragen foetus of een neonate baby in een eerste eeuwse (loop?)horizont achter de bebouwing, zonder bijgaven of zonder grafkuil aan de Wijngaardstraat (ARON bvba, 2013)
- 8) Vondst van een skelet in de vulling van de laat-Romeinse stadsgracht bij de opgraving van de geplande ondergrondse parkeergarage aan de Vermeulenstraat (ARON bvba, 2014-15).

Buiten het feit dat deze geïsoleerde deposities en ongewone inhumaties met elkaar gemeen hebben dat ze van reguliere inhumaties afwijken, kunnen we vooralsnog weinig andere kenmerken terugvinden die ons in staat stellen enige structuur in dit verschijnsel te onderscheiden. Het zou interessant zijn in de toekomst deze dataset voor Tongeren verder aan te vullen, op zoek te gaan naar parallellen, en een overzicht te maken van de bestaande hypotheses rond deze fenomenen.

Conclusie en aanbevelingen

- Welke zijn de waargenomen horizonten, beschrijving + duiding?

Al van voor de aanvang van de opgraving was er een sterk vermoeden dat het te onderzoeken gebied deels verstoord was door bebouwing en leemontginning. Dit vermoeden werd bevestigd bij de aanleg van de sleuven. Over het gehele terrein werd een puinpakket vastgesteld met hieronder een C-horizont, wat aangeeft dat het terrein werd afgegraven. Dit pakket (S 4) van wisselende dikte kon opgedeeld worden in twee lagen. Het onderste betreft een heterogene laag die voornamelijk uit verbrande leem en baksteenresten bestond. Hierop lag een leempakket vermengd met puin. De oorsprong van dit puinpakket is vrij recent en heeft te maken met leemwinningsactiviteiten, baksteenproductie en latere nivellering van het terrein

- Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?

Het was bekend dat het terrein zwaar vergraven was door zowel recente bebouwing als door leemwinning. Het gaat het om een aanzienlijke verdieping (bijna 3 meter aan de zijde van Paspoel) als men de topografie van het terrein en de restanten van de omwallinggracht in acht neemt.

- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.

Op de sporen van leemwinning en het bakken van baksteen in veldovens na, werd enkel het diepste deel van de derde Romeinse omwallinggracht ten zuidwesten van de tweede eeuwse stadsmuur waargenomen. Deze was op de bodem van de uitgegraven leemwinning nog 70 cm diep en 2 m breed.

- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?

Het betreft een spoor van antropogene aard.

- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?

Aangezien een groot deel van het terrein in het recente verleden is afgegraven was enkel een klein deel van de omwallinggracht bewaard. Gebaseerd op observaties van dezelfde structuur op andere locaties moet minstens 2/3e van de gracht bij graafactiviteiten vernietigd zijn geweest.

- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?

Het betreft een structuur.

- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?

Op de recente sporen van leemwinning na, betreft het een gracht uit de Romeinse tijd.

- Zijn de verdedigingsgrachten aanwezig op dit perceel en zo ja wat is hun omvang en diepte?

Er werd een verdedigingsgracht aangetroffen. Op de sporen van leemwinning en het bakken van baksteen in veldovens na, werd enkel het diepste deel van de derde Romeinse omwallinggracht ten zuidwesten van de tweede eeuwse stadsmuur waargenomen. Deze was op de bodem van de uitgegraven leemwinning nog 70 cm diep en 2 m breed.

- Wat zijn de aanbevelingen voor opgraving en het bijhorende natuurwetenschappelijk onderzoek van deze grachtcontexten?

In overleg met *Agentschap Onroerend Erfgoed* en de opdrachtgever werd besloten om deze onmiddellijk verder te onderzoeken. Hierbij werden 6 coupes door de gracht gezet. Hierna werd eveneens een pollenstaal uit de vulling genomen. Nadien werd de gracht aanvankelijk handmatig, later machinaal uitgegraven om eventuele vondsten in te zamelen. Hierbij werd in de grachtvulling een skelet aangetroffen.

- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten?

Wegens de eerder al vermelde graafwerken werden geen funeraire contexten in relatie tot het grafveld buiten de stadsmuur meer op het terrein verwacht. Wel werden *in situ* menselijke restanten in de gracht aangetroffen al is er hierbij geen sprake van een “funeraire” context. Het gaat om een geïsoleerde depositie van een menselijk lichaam.

- Kunnen de sporen gelinkt worden aan nabijgelegen archeologisch vindplaatsen? (Met name de muur en de recent vastgestelde romeinse wegen)

Het onderzoeksgebied situeert zich vlak ten zuidwesten van de 2e eeuwse stadsomwalling van het Romeinse Tongeren, en ligt met de zuidzijde tegen de Romeinse hoofdweg doorheen de stad, de weg Bavay-Keulen. De omwalling had in de tweede eeuw een omtrek van ca. 4,5 km en was op deze plek voorzien van drie V-vormige grachten.

Het onderzoeksterrein zelf bevindt zich in de zone van de omwallinggrachten die parallel liepen met de muur. Verder bevindt een van de stadspoorten, deze op de weg Bavay-Keulen, zich in de directe omgeving van de site.

- Zijn er ook sporen van andere periodes op deze percelen (met name Middeleeuwse activiteiten en/of leemontginningen)?

Een aanzienlijk jonger spoor betreft grote veldoven (S3) opgevuld met baksteenfragmenten. Een aangetroffen muntje plaatst de veldoven in het begin van de 20^e eeuw. Deze was aangrenzend aan de door bebouwing verstoorte zone in het zuiden, waardoor de eigenlijke afmetingen niet vast te stellen waren.

Van het projectgebied is geweten dat het ooit deel uit maakte van een leemgroeve van de familie ‘Vanderrijs’ (later Nelissen) en dat het na het branden van bakstenen gedeeltelijk opnieuw werd aangevuld met bakstenen en gruis van misbaksels en afval van de ovens. W. Vanvinckenroye deed deze vaststellingen bij de aanleg van de Cottalaan en de Necropolisstraat, en bij de bouw van de meest oostelijke gebouwen aan deze straat.

- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?

De vastgestelde vergraving van het terrein kwam overeen met de verwachtingen.

- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?

De gracht met het hierin aangetroffen skelet hebben een hoog wetenschappelijk potentieel.

- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?

De dieper gelegen sporen van de gracht en de sporen van de veldovens werden door het opgraven van de grachtvulling en het verder uitgraven van de ondergrondse parking voor het toekomstige gebouw volledig weggegraven.

- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud in situ)?

Nvt.

- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:

- 1. Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?*
- 2. Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?*

Nvt.

- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?

Naar aanleiding van deze vondst werd door de heer J. Box een uitgebreid overzicht van het voorkomen van Romeinse 'geïsoleerde begravingen' te Tongeren opgesteld¹². Samenvattend kunnen we onze vondst plaatsen tussen 8 oudere vondsten. Mogelijk is deze lijst ook nog uit te breiden.

Buiten het feit dat deze geïsoleerde deposities en ongewone inhumaties met elkaar gemeen hebben dat ze van reguliere inhumaties afwijken, kunnen we vooralsnog weinig andere kenmerken terugvinden die ons in staat stellen enige structuur in dit verschijnsel te onderscheiden.

Het zou interessant zijn in de toekomst deze dataset voor Tongeren verder aan te vullen, op zoek te gaan naar parallellen, en een overzicht te maken van de bestaande hypothesen rond deze fenomenen.

- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

-Fysisch antropologisch onderzoek op het skelet dat werd aangetroffen in de gracht (1x)

-C14 datering van het skelet (1x)

-Waardering van het pollenstaal uit de bodem van de gracht (1x)

---

¹² Deze paper is digitaal verkrijgbaar bij de heer J. Box, jan.box@live.be

Bibliografie

BORGERS K., STEENHOUDT M., VAN DE VELDE E., 2009 (1). *Tweede en derde fase van het archeologisch onderzoek 'Anicius' aan de Elfde Novemberwal te Tongeren. Onuitgegeven opgravingsrapport.* Leuven.

BORGERS K., STEENHOUDT M. , VAN DE VELDE E., 2009 (2). *Tweede en derde fase van het archeologisch onderzoek 'Anicius' aan de Elfde Novemberwal te Tongeren.* Romeinendag Brussel 09.05.2009, 67-71.

HAZEN P. & VELDMAN A., 2014. *Wonen, werken en begraven aan de Beukenbergweg te Tongeren.* Signa 3, 97-102.

HAZEN P. & VELDMAN A., In voorbereiding, *Tongeren Beukenbergweg. Een archeologische opgraving.* ADC Monografie 15. Amersfoort.

JAARVERSLAGEN van het Provinciaal Gallo-Romiens Museum Tongeren.

LESENNE ,M., 1975, *Bibliografisch repertorium van de oudheidkundige overblijfselen te Tongeren.* Brussel.

MERTENS, J.& VANVINCKENROYE W., 1975. *Een Romeins gebouwencomplex extra-muros te Tongeren,* Publicaties van het PGRM, nr. 22.

TOEBOSCH T., 2014. *Het eerste ontdekte pottenbakkersatelier in Tongeren. Een klein grafveld roept vragen op,* Archeologie 2014, 4. 6-9.

VANVINCKENROYE W., 1976. *Tongeren opgravingen en prospecties,* Archeologie 1976, 1, p. 18-20.

VANVINCKENROYE W., 1984. *De Romeinse zuidwest begraafplaats van Tongeren,* 2 delen. Publicaties van het PGRM, nr. 29.

Bijlagen

Bijlage 1: Administratieve gegevens

Bijlage 2: Lijst met afkortingen

Bijlage 3: Tijdstabel

Bijlage 4: Fotolijst

Bijlage 5: Sporenlijst

Bijlage 6: Vondstenlijst

Bijlage 7: Overzichtsplan A3

Bijlage 8: Profielen

Bijlage 9: Coupes

Bijlage 10: Vergunningen

	<p>archeologische vindplaats?</p> <p>-Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?</p> <p>-Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?</p> <p>-Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud <i>in situ</i>)?</p> <p>-Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek? - Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek? <p>-Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?</p> <p>-Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?</p>
Geplande werkzaamheden:	Bouw ondergrondse parking
Eventuele randvoorwaarden:	Conform de bijzondere voorwaarden

Kleur:

Blauw	BL
Bruin	BR
Donker (kleur)	DO
Geel	GE
Gevlekt	VL
Grijs	GR
Groen	GRO
Leemkleurig	LE
Licht (kleur)	LI
Mergelkleur	ME
Oranje	OR
Paars	PA
Roest(kleurig)	ROE
Rood	RO
Wit	WI
Zwart	ZW

Samenstelling:

Baksteen	Ba
Breuksteen	Bs
Grind	Gr
Hout	Ho
Houtskool	Hk
Kalk	Ka
Kalksteen	Ks
Kei	Kei
Kiezel	Kz
Klei	Kl
Leem	Le
Leisteen	Lei
Mergel	Me
Moederbodem	Moe
Mortel	Mo
Natuursteen	Ns
Dakpan	Dp
Silex	Si
Slak	Sl
Steenkool	Sk
Verbrand	Vb
Zand	Za
Zandsteen	Zs
Zavel	Zv
Ijzeroxide	Fe
Fosfaat (groene band)	Ff
Mangaan	Mn

Hoeveelheid:

Zeer weinig	zw
Weinig	w
Matig	m
Veel	v
Zeer veel	zv

Periodes:

Bronstijd	BRONS
- Vroege Bronstijd	BRONSV
- Midden Bronstijd	BRONSM
- Late Bronstijd	BRONSL
IJzertijd	IJZ
- Vroege IJzertijd	IJZV
- Midden IJzertijd	IJZM
- Late IJzertijd	IJZL
Romeins	ROM
- Vroeg Romeins	ROMV
- Midden Romeins	ROMM
- Laat Romeins	ROML
Middeleeuwen	MID
- Vroege Middeleeuwen	MIDV
- Volle Middeleeuwen	MIDH
- Late Middeleeuwen	MIDL
- Post Middeleeuwen	MIDP

Materiaalcategorie:

Glas	GL
Keramik	AW
Metaal	ME
Mortel	MO
Organisch	OR
Pleisterwerk	PL
Terracotta	TC
Steen	ST

Aardewerk:

Dikwandig (ROM)	DW
Dikwandig amfoor (ROM)	AM
Dikwandig dolium (ROM)	DO
Dikwandig wrijfschaal (ROM)	MO
Gebronsd (ROM)	GB
Geglazuurd (MID)	+ GL
Geverfd (ROM)	GV
Gladwandig (ROM)	GW
Grijsbakkend (MID)	GRIJS
Handgevormd	HA
Kurkwaar	KU
Maaslands witbakkend (MID)	MAAS-TG1
Maaslands roodbakkend (MID)	MAASL-TG3
Pompejaans rood (ROM)	PR
Porselein	PORS
Protosteengoed (MID)	PSTG
Roodbakkend (MID)	ROOD
Roodbeschilderd (MID)	RBES
Ruwwandig (ROM)	RW
Steengoed (MID)	STG
Terra nigra (ROM)	TN
Terra rubra (ROM)	TR
Terra sigillata (ROM)	TS
Lowlands (ROM)	LOW
Witbakkend (MIDP)	WIT

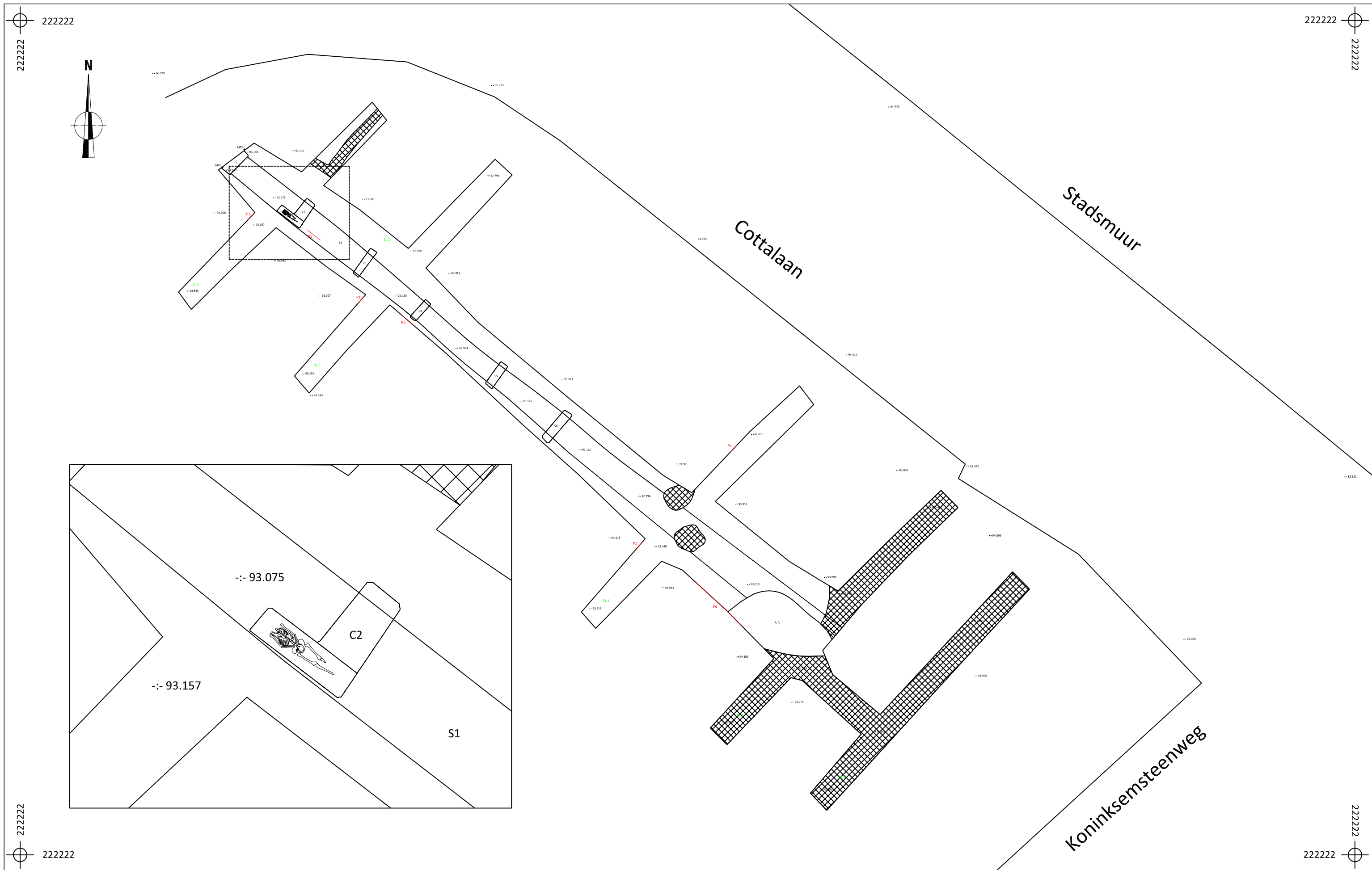

DSC-nummer	Soort	Werkput	Spoornummer	Beschrijving	Genomen uit	Opmerkingen
0007-0026	Overzicht	/	/	Overzicht site voor aanleg sleuven	/	/
0027-0033	Profiel	SL 1	/	PP1	NO	/
0034-0036	Profiel	SL 1	/	PP 2	NO	/
0037-0040	Overzicht	SL 1	/	/	NW	/
0041-0044	Overzicht	SL 1	/	/	ZO	/
0045-0048	Overzicht	SL 4	/	/	ZW	Verkeerd SL-nummer op bordje (SL 3 idpv SL 4)
0049-0052	Overzicht	SL 3	/	/	ZW	Verkeerd SL-nummer op bordje (SL 2 idpv SL 3)
0053-0057	Overzicht	SL 2	/	/	ZW	Verkeerd SL-nummer op bordje (SL 1 idpv SL 2)
0058-0063	Overzicht	SL 5	/	/	ZW	Verkeerd SL-nummer op bordje (SL 4 idpv SL 5)
0064-0067	Overzicht	SL 6	/	/	ZW	/
0068-0075	Detail	SL 1	S 1	/	NW	/
0076-0078	Profiel	SL 2	/	PP 1	ZO	/
0079-0085	Profiel	SL 3	/	PP 1	ZO	/
0086-0089	Profiel	SL 4	/	PP 1	ZO	/
0090-0092	Profiel	SL 4	/	PP 2	ZO	/
0093-0106	Profiel	SL 1	S 3	PP 3	NO	/
0107	Overzicht	SL 1	/	/	ZO	Overzicht na verbreden SL 1
0108-0110	Overzicht	SL 1	/	/	NW	Overzicht na verbreden SL 1
0111-0112	Overzicht	SL 1	/	/	ZO	Overzicht na verbreden SL 1
0113-0115	Overzicht	/	/	/	/	Overzicht site na aanleg sleuven
0116-0126	Coupe	SL 1	S 1	C 1	ZO	/
0270-0271	Coupe	SL 1	S 1	C 3	NW	/
0272-0273	Detail	SL 1	S 1	Skelet 1	ZO	/
0274	Detail	SL 1	S 1	Detail positie skelet 1 in S 1	NW	/
0275	Detail	SL 1	S 1	Skelet 1	NW	/
0276-0277	Detail	SL 1	S 1	Skelet 1	NO	/
0278-0282	Coupe	SL 1	S 1	C 4	ZO	/
0283-0289	Coupe	SL 1	S 1	C 5	ZO	/
0290-0293	Coupe	SL 1	S 1	C 4	ZO	/
0294-0299	Coupe	SL 1	S 1	C 5	ZO	/
0300-0302	Coupe	SL 1	S 1	C 6	ZO	/
0303-0304	Werkfoto	SL 1	S 1	C 2 plaatsing pollenbakken	ZO	/
0370-0372	Coupe	SL 1	S 1	C 3	ZO	/
0373-0375	Detail	SL 1	S 1	Skelet 1	NO	/
0376	Detail	SL 1	S 1	Skelet 1	NW	/
0377-0380	Detail	SL 1	S 1	Skelet 1	NO	/
0381	Detail	SL 1	S 1	Skelet 1	ZO	/
0382	Detail	SL 1	S 1	Skelet 1	ZW	/
0383-0388	Detail	SL 1	S 1	Skelet 1 + C 2	NW	/
0389-0393	Detail	SL 1	S 1	Skelet 1 + C 2	ZO	/
0394-0401	Coupe	SL 1	S 1	C 3	NW	/

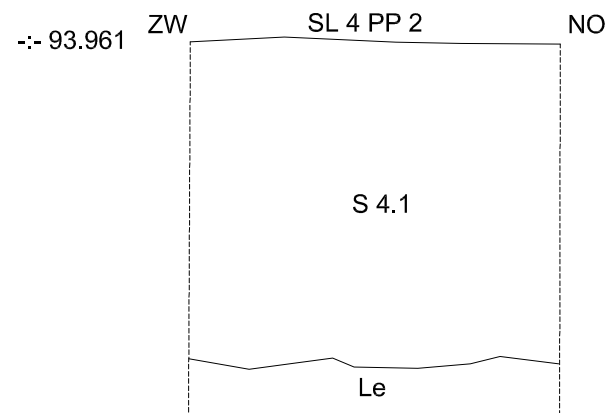
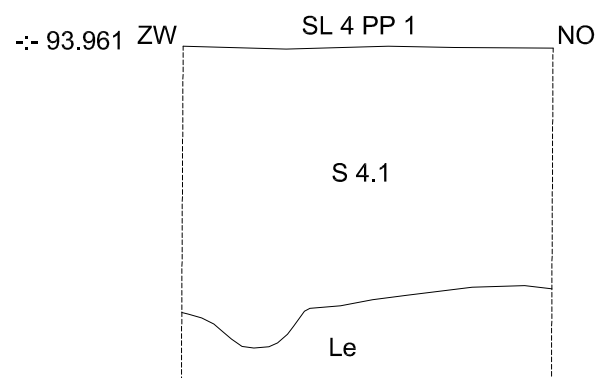
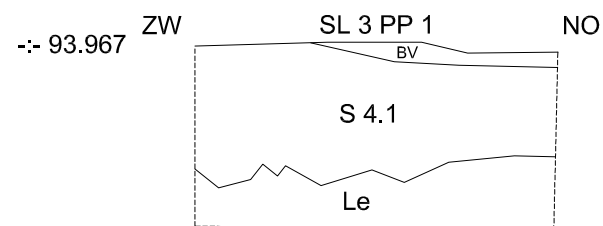
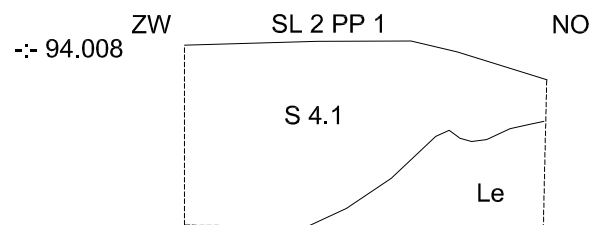
Spoor	Laag	WP	Vlak	Coupe	Soort	Beschrijving	Vorm	Afmetingen (L x B x D (m))	Kleur	Samenstelling	Oriëntatie	Relaties	Opmerking
1	0	SL 1	1	Ja	Gracht	Romeinse omwallingsgracht	Langwerpig	56 (min) x 2,1 (min) x 0,8 (min)	/	/	NO-ZW	Doorsnijdt S 2 in C 5 en 6	/
1	1	SL 1	1	Ja	Opvullingslaag	/	/	/	DOBR + GR + DOGR	Le + Mortel (VL GR en Roze), Dp (m), ST (m)	/	/	Enkel waargenomen in profiel aan de NW-zijde
1	2	SL 1	1	Ja	Opvullingslaag	Pakket afvloeilaagjes	/	/	BR/LIBR/WIBR (afvloeilaagjes)	Le + Hk Sp (zw), ST (w)	/	/	/
1	3	SL 1	1	Ja	Opvullingslaag	/	/	/	GR/BRGR + Sp BLGR	Le + ST (m), Dp (w), AW (zw)	/	/	Enkel waargenomen in coupes 4, 5 en 6
2	1	SL 1	1	Nee	Leemwinning kuil	Een leemwinningskuil van Romeinse oorsprong. In vlak niet zichtbaar, maar wel duidelijk aanwezig in Coupes 5 en 6 op S 1	?	? X ? X 0,6 (min)	LIGR/LIBR/BRGR	Le + Sp Hk (w), ST (w)	?	Doorsneden door S 1	/
3	1	SL 1	1	Nee	Veldoven	/	Onregelmatig	/	ROZW	Ba (v)	/	Doorsnijdt S1	/
4	0	SL 1	1	Nee	Andere	Pakket van recent puin ter opvulling/nivellering van de leemwinning op het terrein.	Onregelmatig	/	/	/	/	/	/
4	1	SL 1	1	Nee	Laag	/	Onregelmatig	/	LIBR + VL BR	Le + Ba (v)	/	/	/
4	2	SL 1	1	Nee	Laag	/	Onregelmatig	/	RO	Le + Ba (zv), VbLe(v)	/		

Volgnummer	Vondstnr	Monster	Spoornr	Laag	Werkput	Vlak	Materiaal	Soort	Vorm	Type	Datum begin	Datum eind	F	MAI	Hoort bij vondstnr	Opmerkingen
1	1	Nee	1	/	1	1	AW	TS	Bord	DRAG 31	150	225	1	0	/	/
2	1	Nee	1	/	1	1	TC	/	/	/	ROM	ROM	1	0	/	/
3	2	Nee	3	/	1	1	MET		Munt	/	POST-M	RECENT	1	0	/	/
4	3	Nee	1	1	1	1	ORG	BOT MENS	/	/	ROM	ROM	1	0	/	SKELET
5	4	Ja	1	2	1	1	ORG	MONSTER	/	/	ROM	ROM	1	0	/	Pollenstaal
6	5	Nee	1	/	1	1	AW	GL	IN	/	ROM	ROM	1	0	/	/
7	5	Nee	1	/	1	1	ORG	BOT DIER	/	/	ROM	ROM	0	0	/	/
8	6	Nee	1	2	1	1	AW	RW	IN	/	ROM	ROM	0	0	/	/
9	6	Nee	1	2	1	1	ORG	BOT DIER	/	/	ROM	ROM	0	0	/	/
10	7	Nee	1	1	1	1	ORG	BOT DIER	/	/	ROM	ROM	0	0	/	/

 ARON bvba	TO-14-CO	Onderwerp	Datum	Legende					
	Tongeren - Cottalaan	Overzichtsplan		Juli 2014		 Spoorcontouren	 Coupehaken	 Verstoring	
		Schaal 1 : 250			S1 Spoornummer	P 1 Profiel	32 B Perceelnummer		
				SL 1 Sleufnummer	-:- 93.508 Absolute hoogte (in m TAW)	 Perceelgrens			

TO-14-CO

Tongeren,
Cottalaan

Onderwerp

Detailplan: profielen

Datum

Juli 2014

Legende

Rand coupe

Za

Moederbodem

± 90.508

Absolute hoogte
(in m TAW)

S 1

Spoornummer

M 1

Monsternummer

Verdieping

1

Laagnummer

V 1

Vondstnummer

Verstoring

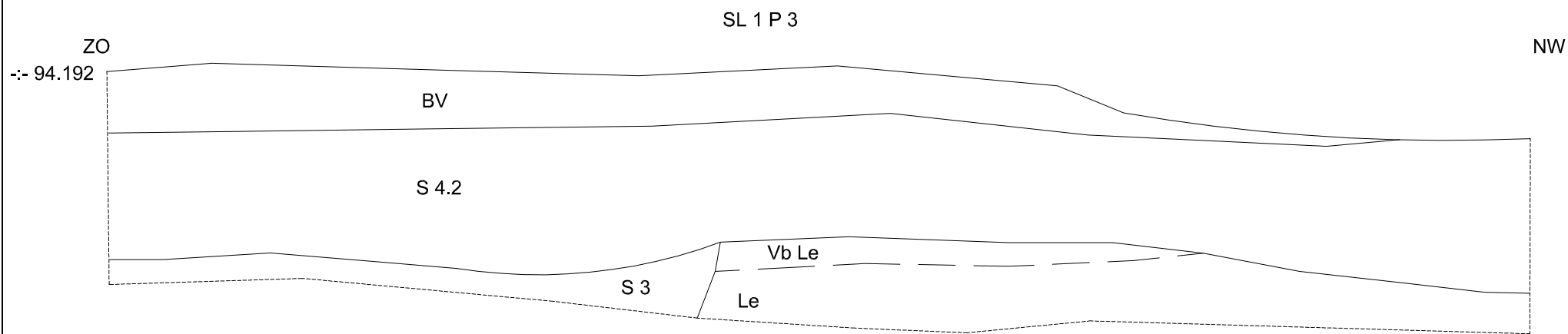
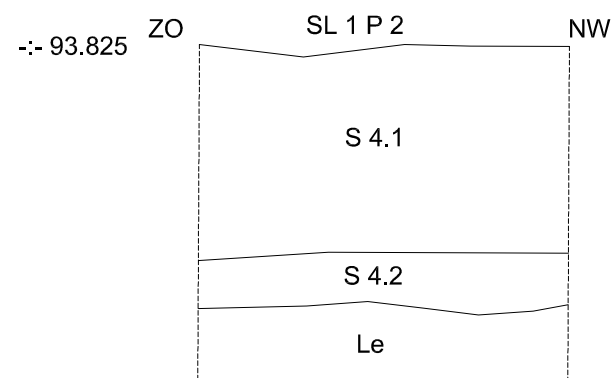
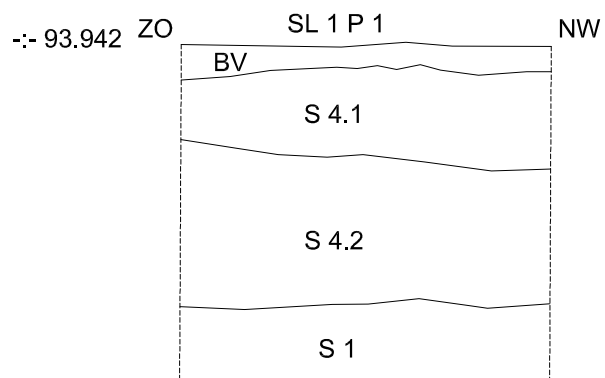
Verstoring

Schaal

1 : 20

0

1 m

TO-14-CO

Tongeren,
Cottalaan

Onderwerp

Detailplan: profielen

Datum

Juli 2014

Legende

|

Rand coupe

Za

Moederbodem

:- 90.508

Absolute hoogte
(in m TAW)

S 1

Spoornummer

M 1

Monsternummer

Verdieping

1

Laagnummer

V 1

Vondstnummer

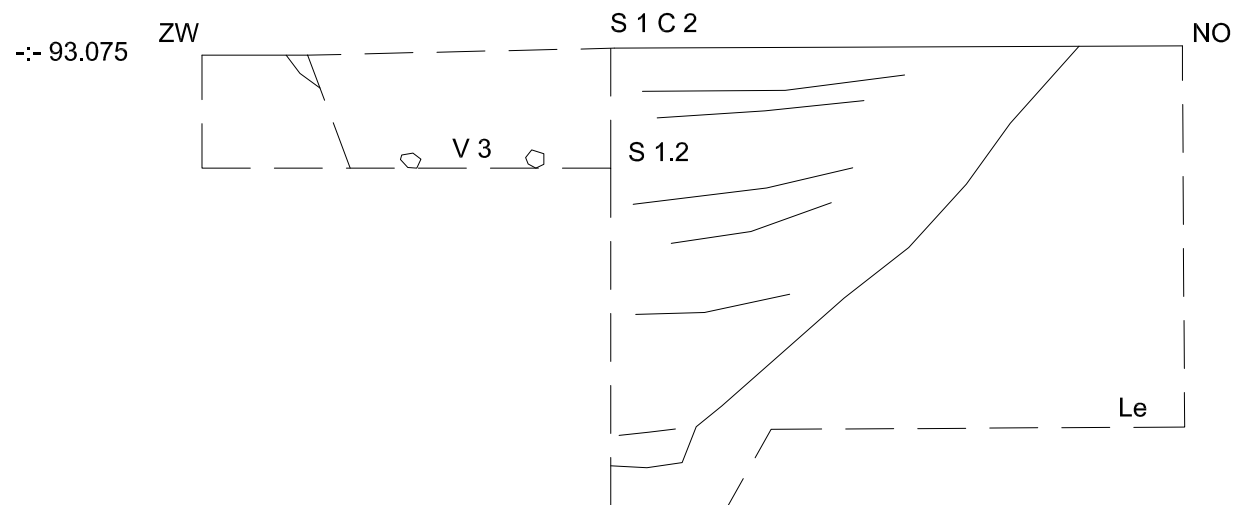
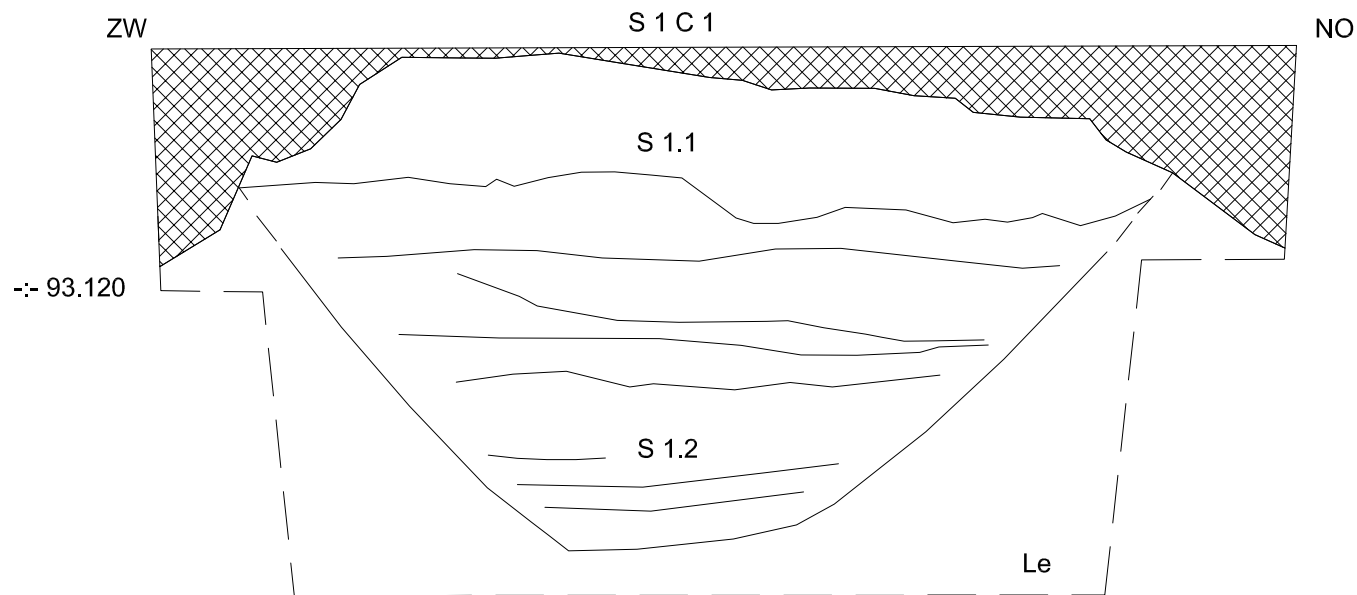
Verstoring

Schaal

1 : 20

0

1 m

TO-14-CO

Tongeren,
Cottalaan

Onderwerp

Detailplan: coupes

Datum

Juli 2014

Legende

Rand coupe

Za

Moederbodem

-:- 90.508

Absolute hoogte
(in m TAW)

S 1

Spoornummer

M 1

Monsternummer

-:-

Verdieping

1

Laagnummer

V 1

Vondstnummer

Verstoring

Schaal

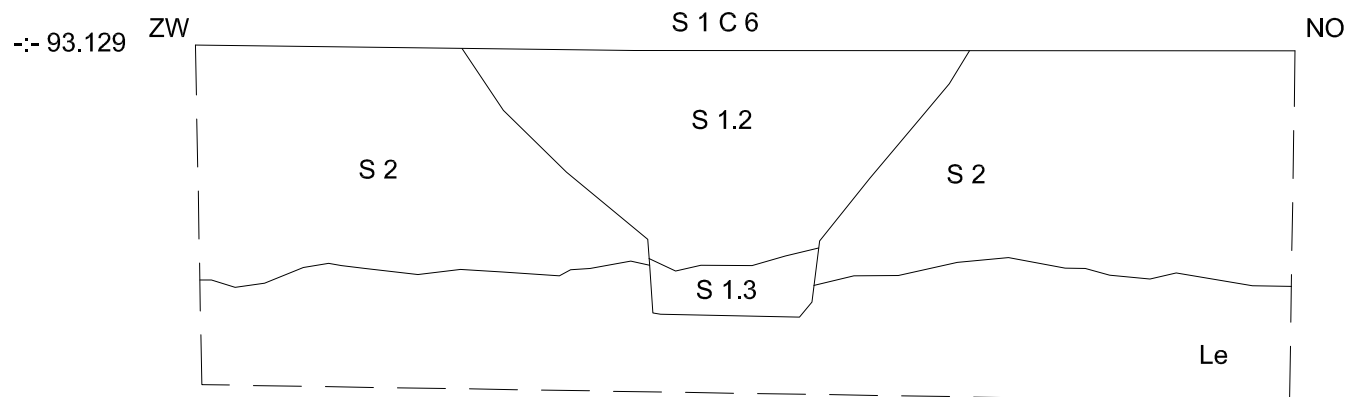
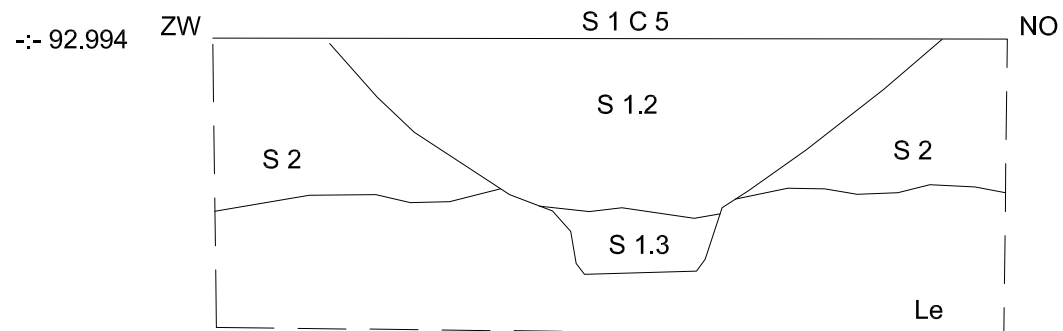
1 : 20

0

1 m

TO-14-CO

Tongeren,
Cottalaan

Onderwerp

Detailplan: coupes

Datum

Juli 2014

Legende

Rand coupe

Za

Moederbodem

:- 90.508

Absolute hoogte
(in m TAW)

Schaal

1 : 20

0

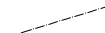
1 m

S 1

Spoornummer

M 1

Monsternummer

Verdieping

1

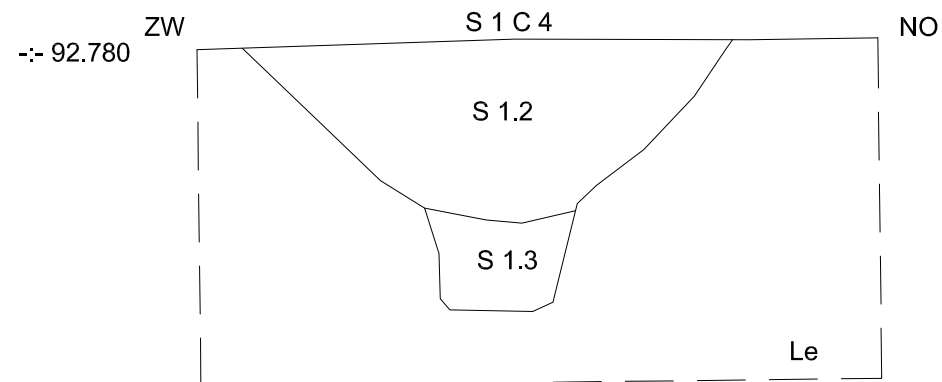
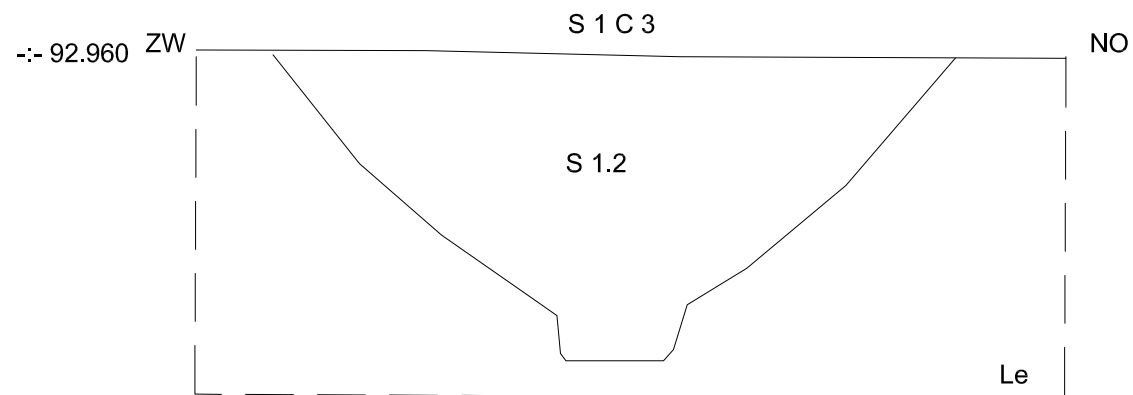
Laagnummer

V 1

Vondstnummer

Verstoring

TO-14-CO

Tongeren,
Cottalaan

Onderwerp

Detailplan: coupes

Datum

Juli 2014

Legende

Rand coupe

Za

Moederbodem

± 90.508

Absolute hoogte
(in m TAW)

Schaal

1 : 20

0

1 m

S 1

Spoonnummer

M 1

Monsternummer

Verdieping

1

Laagnummer

V 1

Vondstnummer

Verstoring

AANGETEKEND

ARON bvba
T.a.v.: Elke WESEMAEL
T.a.v.: Joris STEEGMANS
Diesterstraat 44 bus 201
3800 SINT-TRUIDEN

uw bericht van
20 juni 2014

uw kenmerk

ons kenmerk
2014/277

bijlagen
1

vragen naar / e-mail

werner.wouters@rwo.vlaanderen.be

telefoonnummer

+32 2 553 16 39

datum

100714

betreft: **Vergunning voor het uitvoeren van een archeologische prospectie met ingreep in de bodem te TONGEREN, Cottalaan (dossiernummer 2014/277)**

Geachte heer,
Geachte mevrouw,

Onroerend Erfgoed heeft bovenvermelde vergunningsaanvraag ontvangen op 25 juni 2014.

Volgens artikel 15 § 5 van het besluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994 tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij besluiten van de Vlaamse Regering van 23 juni 2006 en 1 april 2011, beschikt Onroerend Erfgoed, vanaf de datum van ontvangst van het volledige aanvraagdossier, over een termijn van 90 dagen om de vergunning te verlenen of te weigeren. Deze termijn kan verlengd worden met 30 dagen wanneer het agentschap het advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen wenst in te winnen.

INLEIDING

De aanvraag heeft betrekking op een terrein gelegen in de gemeente **TONGEREN** met adres Cottalaan, kadastraal gekend als **afdeling 1, sectie D, percelen 202S4, 202P4, 202Z4, 202Y4, 202H3, 202V4, 202K3, 202N4 en 202X4**. Het aangevraagde onderzoek betreft een archeologische prospectie met ingreep in de bodem en zal uitgevoerd worden tussen **15 JULI 2014 en 15 SEPTEMBER 2014**.

AANGETEKEND

ARON bvba
T.a.v.: Elke WESEMAEL
T.a.v.: Joris STEEGMANS
Diesterstraat 44 bus 201
3800 SINT-TRUIDEN

uw bericht van
20 juni 2014

uw kenmerk

ons kenmerk
2014/277(2)

bijlagen

vragen naar / e-mail

telefoonnummer datum

werner.wouters@rwo.vlaanderen.be

+32 2 553 16 39

100714

betreft: **Vergunning voor het uitvoeren van een archeologische controle met een metaaldetector te TONGEREN, Cottalaan (dossiernummer 2014/277(2))**

Geachte heer,
Geachte mevrouw,

Onroerend Erfgoed heeft bovenvermelde vergunningsaanvraag ontvangen op 25 juni 2014.

Volgens art 19 § 4 van het besluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994 tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij besluiten van de Vlaamse Regering van 23 juni 2006 en 1 april 2011, beschikt Onroerend Erfgoed vanaf de datum van ontvangst van het volledige aanvraagdossier over een termijn van 90 dagen om de vergunning te verlenen of te weigeren.

INLEIDING

De aanvraag heeft betrekking op een terrein gelegen in de gemeente **TONGEREN** met adres Cottalaan, kadastraal gekend als **afdeling 1, sectie D, percelen 202S4, 202P4, 202Z4, 202Y4, 202H3, 202V4, 202K3, 202N4 en 202X4**. Het aangevraagde onderzoek betreft het gebruik van een metaaldetector om archeologische monumenten op te sporen en te verzamelen en zal uitgevoerd worden tussen **15 JULI 2014 en 15 SEPTEMBER 2014**.

ONDERZOEK EN AFWEGING

In artikel 9 van het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij decreet van 10 maart 2006, staat: *Het is verboden om zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning van het agentschap detectoren, inzonderheid metaaldetectoren, te gebruiken om archeologische monumenten op te sporen en te verzamelen.* Hetzelfde artikel stelt verder: *Het gebruik van detectoren kan slechts worden vergund in het kader van een in toepassing van artikel 6, § 1, vergunde opgraving.*

